

REFLEXIÓ DE CAP D'ANY DE CJ

A nosaltres ens toca escollir

Suplement del Quadern núm. 187 de CJ - (n. 221) - Desembre 2013
Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona - Tel. 93 317 23 38 - info@fespinal.com
www.cristianismeijusticia.net

L'any 2013 ha estat un any difícil per a milions de persones al nostre país i també per a milions de persones en llocs tan apartats com ara Filipines, Nigèria, Síria, Mèxic... Les víctimes en la seva diversitat d'històries i de presències continuen sent el lloc des d'on fer balanç d'un nou any. Per a això assenyalem quatre fites que ens semblen rellevants.

1. Més pobres, però, sobretot, més desiguals

Aquestes darrers mesos el Govern espanyol sembla haver iniciat el desplegament d'un discurs que tracta de convèncer-nos que estem al principi de la recuperació i que el pitjor ja ha passat. Aquesta apreciació contrasta, tanmateix, amb unes dades que s'entesten a assenyalar que durant aquest any s'ha consolidat «una nova estructura social

en la qual creix l'espiral de l'escassetat i l'espai de la vulnerabilitat».¹ L'erosió de la classe mitjana no ha fet sinó accelerar-se, amb una pèrdua de la capacitat adquisitiva de la població, que ha vist retallada la seva renda mitjana des del 2007. Aquesta retallada no ha estat generalitzada, sinó que s'ha acarnissat especialment en determinats sectors, i prova d'això és que la pobresa severa (viure amb menys de 307 € el mes) ja és una situació «normal» per a tres milions de persones. L'optimisme econòmic resideix en unes dècimes tant de creixement del PIB previst com de reducció de la destrucció d'ocupació, tot i que la realitat és que estem assistint a un augment de la cronicitat de l'atur, amb tres milions i mig de persones amb més d'un any d'atur, i dos milions amb més de dos anys.

Xifres que s'agregen davant les continuades i ja cròniques polítiques de retalla-

des en aquells elements de l'estat del benestar que precisament haurien de garantir una major igualtat d'oportunitats.

A finals del 2013 podem dir que la nostra societat camina cap a models de desigualtat i dualització similars als d'altres països que també van viure en el passat les mateixes situacions d'ajust i precarietat. Un canvi progressiu d'escenari, en què correm el perill d'acabar normalitzant el paisatge de misèria i pobresa quotidianes que ens rodeja.

Val a dir que si la situació no és més dramàtica és gràcies a l'existència d'una xarxa social constituïda pel teixit familiar, i també per multitud d'iniciatives, moviments, processos i plataformes que estan evitant que milers de persones caiguin en el pou de l'exclusió, alhora que denuncien la iniquitat del sistema. Aquest any ens n'hem fet ressò en el blog de Cristianisme i Justícia. Són petites esquerdes en el mur del sistema, esquerdes també en el mur de la indiferència i de la insolidaritat.

2. Sense regeneració econòmica no hi haurà regeneració política

Al llarg d'aquest últim any s'ha alçat un clamor de veus diferents que alerten sobre la necessitat d'una profunda regeneració política a tot l'Estat espanyol, on els valors més elementals semblen haver-se evaporat de la pràctica pública, tot i que se'ls esgrimeixi en teoria, sobretot per atacar l'altre. Segons un informe recent de Transparència Internacional, Espanya és el segon país del món en el qual ha augmentat més la percepció de corrupció durant el 2013.

El que el sociòleg Zygmunt Bauman va qualificar com a «modernitat líquida» sembla haver-se emportat «tot allò que era sòlid». Així, les fronteres entre allò immoral i allò moral, entre els valors i els antivalors, han perdut la solidesa que necessiten (i que

no és incompatible amb algunes zones d'incertesa), i han passat a ser totalment «líquides» i a moure's fàcilment en la direcció en què bufin els vents. Sobretot, el vent de la cobdícia.

Allà on el valor suprem és el diner, no hi podrà haver mai transparència, i la societat s'omplirà d'armes que constitueixen una amenaça només pel fet d'existir. Per això, sense una verdadera regeneració econòmica tampoc no podrà arribar l'anelhada regeneració política i el que alguns han anomenat «nou contracte social».

Per això creiem necessari escoltar les veus i les propostes que sorgeixen pertot arreu: una economia més productiva i menys especulativa; una profunda reforma fiscal que exigeixi més als qui tenen més, evitant els impostos indirectes que graven igualment rics i pobres; una persecució sense treva de tot el frau fiscal que ens espren; un salari mínim just i digne, i una limitació dels ingressos més alts; una nova moral bancària que limiti els interessos i els cobraments abusius de comissions; una orientació cap a la «sobirania alimentària», que eviti estar en mans de decisions o successos produïts a milers de quilòmetres de distància...

Creiem que la situació exigeix una reconsideració dels límits i del dret de propietat i una primacia del treball sobre el capital a l'hora de normar l'activitat econòmica (dos punts cada vegada més clars en l'ensenyament social de l'Església).

Sense aquestes alforges no es pot emprendre cap viatge cap a la regeneració política.

3. Més Europa, però no aquesta Europa

També acabem l'any profundament preocupats pel rumb del projecte europeu. Figures emblemàtiques de l'europeisme –como el mateix Jacques Delors– han asse-

nyalat, per primer cop, que la crisi econòmica no està servint per a enfortir el projecte europeu i per a construir més Europa. Al contrari, la crisi sembla haver reforçat tres tendències alarmants.

En primer lloc, la prioritització del fals «discurs de l'austeritat» per damunt d'estratègies de solidaritat entre els països membres. Les fortes retallades i pressions a països com Grècia, Portugal o Espanya no han estat orientades a millorar la situació interna de cadascun d'aquests països, sinó a salvar els interessos privats d'alguns països i actors determinats i a imposar una sèrie de mesures presentades com a inevitables i de «sentit comú». L'austericidi –que es contraposa clarament a l'autèntic i necessari valor de l'austeritat– ha posat contra les cordes països veïns com Grècia, que han vist com es disparava el seu índex de suïcidis o bé com creixien els moviments polítics neonazis en el si de la seva societat. L'Europa freda, economicista i tecnocràtica ha seguit erosionant el projecte europeu més polític i social.

En segon lloc, l'auge dels moviments euroescèptics ha llançat un discurs que considera Europa com a part del problema i no de la solució, invocant un desmembrament del projecte europeu com a sortida a la conjuntura actual. Aquest discurs ha calat també entre els principals partits, que han entrat en el joc euroescèptic amb l'objectiu principal de captar vots. La dinàmica electoralista i a curt termini ha contribuït, doncs, a posar en qüestió el projecte d'Europa, precisament en un moment fonamental.

Finalment, sembla que Europa ha deixat de ser definitivament un contrapès i una veu de referència en els aspectes relacionats amb la defensa dels drets fonamentals. La deriva xenòfoba no ha estat contundentment contestada per les institucions europees. S'ha trobat a faltar un discurs implacable i molt més profètic davant esdeveniments tan greus com la mort de milers d'immigrants

davant les nostres costes o la diabòlica col·locació d'elements punxants a la tanca de Melilla, amb l'únic objectiu de ferir aquells que intenten fugir desesperadament de situacions de guerra o pobresa. Europa continua entenent la immigració com un problema i no com un fenomen inevitable davant el qual desenvolupar urgentment estratègies fonamentades en els drets humans.

Què ha passat perquè Europa prioritzi el discurs tecnocràtic per damunt del projecte polític? Quan, com i per què ha deixat de ser un referent important en matèria de defensa dels drets humans? Com pensa abordar desafiaments tan importants com són l'arribada de milers de persones que busquen una vida millor a les nostres fronteres? Què cal per a construir un projecte europeu que tingui la solidaritat, el respecte als drets humans i la capacitat política de lideratge al centre? Sens dubte, més enllà de les responsabilitats polítiques i de les seves institucions hi ha una responsabilitat de la ciutadania a l'hora de definir i ajudar a construir una identitat i un projecte que respongui als valors originaris que el van fundar.

4. Aires del Sud en l'Església

Curiosament, enguany l'esperança i la sorpresa ens han arribat des de l'àmbit eclesial. Quan pensàvem que no podíem esperar cap canvi de la cúpula de l'Església, quan vèiem Benet XVI superat per les intrigues de la Cúria, el Papa sorprenia el món amb la seva renúncia el 28 de febrer, obrint un període d'incertesa fins a l'aparició de Jorge Mario Bergoglio als balcons de la plaça de Sant Pere. El nom escollit, Francesc, ja augurava canvis profunds en l'Església, tal vegada els més grans des del Concili Vaticà II. El rebuig de tota pompa en la seva presentació pública i els seus constants signes profètics van anar confirmant que no estàvem simplement davant una nova estratègia de comunicació, sinó davant un veri-

table intent de tornar a l'Evangelí. Quedava així inaugurada una primavera eclesial que il·lusionava cristians i no cristians, fins i tot musulmans i jueus, i que ha fet alçar de nou el cap als qui seguien creient, a vegades malgrat la mateixa Església.

Especialment important és el fet que el Papa Francesc no estigui mogut per la ideologia, sinó per la seva pròpia experiència espiritual, d'haver-se identificat amb el Mateu recaptador d'impostos cridat per Jesús del quadre de Caravaggio, i per la proximitat amb la gent. Per això, en una de les seves primeres homilies dirigides als sacerdots, llançava aquest advertiment, ja famós, contra els sacerdots-funcionaris de despatx o de sagristia: «Tots coneixem la diferència: l'intermediari i el gestor “ja tenen la seva paga”, i com que no posen en joc la pell ni el cor, tampoc no reben un agraïment afectuós que neix del cor. D'aquí prové la insatisfacció d'alguns, que acaben tristos i convertits en una espècie de col·leccionistes d'antiguitats o bé de novetats, en comptes de ser pastors amb “olor d'ovella”, pastors enmig del seu ramat, i pescadors d'homes».

Però Francesc, ha fet alguna cosa més que bells discursos i gestos profètics? Primer, ha canviat de dalt a baix els criteris per a nomenar bisbes, centrats ara en l'austeritat i en la prioritat de proximitat amb la gent. Aquests són els criteris que segueixen els nuncis per a proposar bisbes i que suposaran un canvi de rostre eclesial a mitjà termini. En segon lloc, ha decidit governar en diàleg, cosa que ell mateix ha reconegut que li va mancar els difícils anys de dictadura quan va ser Provincial dels jesuïtes d'Argentina. Per això va escollir una comissió consultiva de cardenals de tots els continents per a la reforma de la Cúria i per això

ha enviat una enquesta a totes les diòcesis sobre el tema de la família. Això suposa fer del Sínode de bisbes un vertader òrgan consultiu i no simplement un lloc on els bisbes diuen allò que el Papa vol sentir, com ha estat fins ara.

Ara bé, ens podem preguntar si el diàleg i l'intent de consens amb una estructura eclesial tan envellida i conservadora ens pot dur gaire lluny. El temps ens dirà si el seu pontificat es quedarà en pura il·lusió o si realment imprimirà un verdader canvi en l'estructura de l'Església. Si és aquesta mateixa la que el va escollir hi ha motius per a l'esperança.

Com dir al pobre i a l'«insignificant» que Déu l'estima? Aquesta era la pregunta que es feia fa temps Gustavo Gutiérrez i amb ell bona part del que coneixem com a teologia de l'alliberament. Avui ens podem preguntar també com mantenir l'esperança en uns temps tan difícils. Sens dubte, aquesta esperança no es troba en cap seguretat ni en cap raonament definitiu, sinó en la compassió respecte al patiment de tants. Es parla molt avui, i és comprensible, de la sortida de la crisi econòmica. No estaria malament que parléssim i busquéssim una sortida a la nostra crisi d'humanitat. Per això no creiem que aquesta reflexió sigui negativa ni apocalíptica. Simplement ens recorda (com el llibre bíblic del Deuteronomi) que tenim al nostre davant la mort i la vida; i que a nosaltres ens toca escollir. Passem del pessimisme a la responsabilitat!

Cristianisme i Justícia
Desembre 2013

1. La majoria de les dades que es manejaran en aquest punt pertanyen al VIII Informe de l'Observatori de la Realitat Social de Càritas (octubre del 2013).